

Stary Rynek - rys historyczny

Rynek Starego Miasta, rynek lokowanej w XIV w. Częstochowy stanowił najważniejszą część miasta, był przestrzenią wymiany handlowej, miejscem, w którym zbiegały się prowadzące do miasta drogi. Pełnił przede wszystkim rolę agory. Tu znajdował się ratusz, siedziba władz miejskich, wraz z jego infrastrukturą (kramy, jatki, waga, studnia miejska) oraz domy najbogatszych kupców, rzemieślników i mieszkającej w mieście szlachty. Podobnie jak większość miast małopolskich, rynek w Częstochowie miał kształt czworoboku, w tym wypadku prostokąta o wymiarach ok. 190 x 65 m, choć historycy różnią się w ocenie jego powierzchni. Przyjmuje się, że krótsze pierzeje rynku sięgały dawniej ul. Mostowej na północy i ul. Mirowskiej na południu. Północna część rynku została zabudowana (obszar 4 parceli) na przełomie XVIII i XIX w. Od zachodu pierzeja była zgodna z osią traktu królewskiego – wzdłuż dzisiejszych ulic Senatorskiej na północy i Targowej na południu. Przyrynkowy fragment zamykała od tyłu ul. Garncarska. Kamienice sytuowano frontem do rynku na całą szerokość prostokątnej działki, wzdłuż granicy parceli lokowano oficyny, a na zamknięciu działki budynek gospodarczy (czasem także budynek mieszkalny o mniejszym prestiżu). Klęski żywiołowe nawiedzające Częstochowę oraz działania wojenne były powodem licznych zmian urbanistycznych, zazwyczaj jednak nowe kamienice powstawały na dawnych, sklepionych kolebkowo piwnicach pierwotnej zabudowy. Najstarsze zachowane budynki pochodzą z przełomu z XVIII i XIX w. Do najciekawszych zalicza się dom przy ul. Mirowskiej 4 (dawniej: Rynek 31 – przy południowej pierzei), z łamanym dachem, pochodzący z XVII w. (wielokrotnie przebudowywany), służący za karczmę. Gruntownej zmianie uległa pierzeja zachodnia rynku; zniszczona częściowo podczas okupacji niemieckiej (w 1942 w trakcie likwidacji → getta żydowskiego) została po wojnie zastąpiona zabudową, która zakłóciła dawny urbanistyczny porządek. W tej części znajdowała się dawniej wąska ul. Gęsia, jako łącznik między Proszą (dziś ul. Mirowska) a Mostową. Duże zmiany zaszły także w pierzei południowej, przylegającej do ul. Mirowskiej, która została odcięta nową jezdnią (w kierunku wschodnim), obok → kościoła pw. św. Zygmunta; w wyniku poszerzania tej ulicy podczas okupacji niemieckiej zburzono m.in. → Starą Synagogę. Wschodnią pierzeję dzieli na dwie części ul. Ptasia, być może była to tzw. miedzucha, znana średniowiecznej urbanistyce. Nazwy ulic wychodzących ze Starego Rynku mają stare nazwy, choć na planach z początku XIX w. ul. Gęsią, Ptasia, Kozia i Graniczną określano jako „ulice Tylne”, stanowiące tyły zabudowy przyrynkowej. Do najstarszych wypadu zaliczyć ulice o nazwach kulturowych, Targową i Garncarską. W 1760 miał miejsce wielki pożar, spłonął wówczas ratusz i wiele domów przy rynku; z pochodzącego z tr. opisu wynika, że w pierzei wschodniej było 16 parceli, w pierzei zachodniej 22, 8 parcel w południowej i 7 w północnej, liczby te zmieniały się w trakcie przebudowy w XIX w. Po kolejnym pożarze ratusza w 1809 doszło do jego całkowitej rozbiórki, ok. 1813. Do dużych zmian w sposobie zabudowy i zasiedlenia rejonu rynku doszło w XIX w. Wraz w wytyczeniu → Alei Najświętszej Maryi Panny i utworzeniem przed farą św. Zygmunta Nowego Rynku (→ plac Daszyńskiego), dawny, średniowieczny rynek powoli tracił na znaczeniu. Po formalnym → połączeniu Starej i Nowej Częstochowy (1826) wyznaczono plac pod budowę nowego ratusza. Kamienice przy Starym Ryнку stopniowo stawały się własnością przedstawicieli bogatych rodzin żydowskich, m.in. Gliksmanów, Koniecpolskich, Landauów, Tenenbaumów, Markowiczów. W okresie międzywojennym na parterach, w suterrenach i oficynach funkcjonowało wiele sklepów, warsztatów rzemieślniczych i usługowych. W czasie okupacji niemieckiej Stary Rynek znalazł się w centrum utworzonego getta. W okresie powojennym tę część Starego Miasta ominęły inwestycje, wiele budynków uległo degradacji. Podejmowane próby rewitalizacji Starego Rynku i jego okolic nie przynosiły znaczących efektów. Podczas prac archeologicznych prowadzonych w 2006–08 zlokalizowano obiekt (usytuowany równolegle do ul. Mirowskiej) o rozmiarach 12x17 m – ławy fundamentowe oraz pomieszczenia piwniczne z łamanego kamienia wapiennego. Analiza odsłoniętych relikwów architektonicznych i uwarstwień kulturowych (m.in. ułamki ceramiki, w tym fragmenty kafli piecowych z XVI w. z ornamentem rybiej łuski oraz monety pochodzące z XVI i XVII w.) pozwoliły potwierdzić, że obiekt ten spełniał funkcję ratusza miejskiego. Odkrycia te pozwoliły na podjęcie prac (w 2019) pozwalających na zorganizowanie w tym miejscu interesującej ekspozycji, przypominającej czasy świetności najstarszego rynku.

Źródło: [*Encyklopedia Miasta Częstochowy*](#)